

EVLAT EDİNMEDE ANA VE BABANIN RIZASININ ARANIP ARANMAMASI SORUNUNUN, ÖZELLİKLE YETKİLİ KURUM ARACILIĞI İLE EVLAT EDİNME AÇISINDAN İNCELENMESİ

*Examination of the Issue Concerning Whether Parental Consent is To Be
Required in Case Of Adoption, Especially in Case Of Adoption Via Competent
Authority*

Av. Dr. Safa KOÇOĞLU¹

Geliş Tarihi: 31.10.2018

Kabul Tarihi: 21.02.2019

ÖZET

Çocuklar çeşitli nedenlerle bazen biyolojik ailelerinin yanında büyüme imkânına sahip olamamaktadır. Çocukların yüksek yararını korumak adına kanun koyucu ailenin güçlendirilmesi ve her bireyin aile birliği içerisinde desteklenerek korunması için çeşitli koruyucu ve önleyici hizmetler geliştirmiştir.

Bu bağlamda, biyolojik ailesiyle yaşama imkânı olmayan ya da biyolojik ailesiyle yaşaması uygun görülmeyen çocuklar için uzun süreli bakım modeli olan evlat edinme hizmeti sağlanmakta, evlat edinmede aracılık hizmeti kamu hizmeti olarak ele alınıp devletin gözetim ve denetiminde yapılmaktadır. Bu hizmet sayesinde çocuklar kalıcı aile ortamına kavuşmaktadır. Diğer bir deyişle, evlat edinme yoluyla biyolojik kökene bağlı çocuk-ebeveyn ilişkisi haricinde de çocuk-ebeveyn ilişkisi tesis edilmektedir. Bu makalede, evlat edinmenin hukuki yönü ile devletin aracı olduğu evlat edinme hizmeti sırasında bir başka deyişle, kamu hizmeti olarak yürütülen evlat edinmede aracılık hizmetleri sırasında yaşanan ana-babanın rızasının aranmaması sorunu ile bu sorunun evlat edinme sürecine yansımaları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: evlat edinme, evlat edinmede aracılık hizmetleri, ana-babanın rızası, koruyucu ve önleyici hizmetler, korunmaya ihtiyacı olan çocuk

ABSTRACT

Children do not have the opportunity to grow alongside their biological families for various reasons. In order to protect the best interests of the children, law-maker has developed various protective and preventive services to strengthen the family and to support and protect each individual within the family unity.

In this context, adoption service is provided as a long-term care model for children who do not have the chance to live with their biological family or who are not fit to live with their biological family. The brokerage service at child adoption is handled as civil service and works under the supervision and inspection of the state. Thanks to this service, children have a permanent family atmosphere. In other words, a child-parent relationship is also established through the adoption, except of the child-parent relationship based on biological origin. In this article, the legal aspect of adoption, the problem of revoking the consent of the biological parents during the adoption of children looked after which is carried out as a public service, and the reflections of this problem on the adoption process will be discussed.

Key Words: adoption, adoption through state agencies, consent of parents, protective and preventive services, the child in need of protection.

¹ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Bakan Danışmanı-Avukat, e-posta: safakocoglu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2203-8424

GİRİŞ

Her çocuğun sağlıklı, güvenli ve bilinçli gelişebilmesi için kendilerini koruyacak, sevecek, sosyal ve ekonomik gereksinimlerini karşılayacak sıcak bir aile ortamına ihtiyacı vardır. Çocukların her bakımdan gelişimi için en uygun ortam kendi ailesinin yanındır. Ancak yaşam her zaman düşünüldüğü gibi olmayabilir. Bazı aileler zihinsel, bedensel ya da psikolojik sorunları veya ekonomik yetersizlikleri veya boşanma, ölüm gibi nedenlerle aile bütünlüklerini devam ettiremeyip bütünlüklerini devam ettiremeyip çocuklarının gereksinimlerini karşılayamaz hale gelebilmektedir. Böyle durumlarda, çocuklar biyolojik ailelerinin yanında büyüme imkânına sahip olamamaktadırlar.

Bu nedenle, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocukların yüksek yararını korumak adına kanun koyucu ailenin güçlendirilmesi ve her bireyin aile birliği içerisinde desteklenerek korunması için çeşitli koruyucu ve önleyici hizmetler geliştirmektedir. Ülkemizde çocukların yararına birçok koruyucu ve önleyici hizmetler hayata geçirilmiştir. Bunlardan biri "*Aile Yanında Bakım ve Aileye Dönüş Hizmeti*" dir. Bu başlık altında, sosyal ve ekonomik yönden yardıma muhtaç kişi ve ailelerin çocuklarının kurum bakımına alınmadan ailesi ya da yakınları tarafından bakılıp eğitimlerinin sağlanmasına yönelik olarak sosyal ve ekonomik destek hizmetleri verilmektedir².

Bunun yanında, ülkemizin de imzalamış olduğu 02 Eylül 1990 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede de çocuğun öncelikle ailesi yanında, bu mümkün olmadığı takdirde uygun bir aile ortamı içinde yaşamını sürdürmesi ve gelişmesi hakkına özel yer verilmektedir. (ÇHDS, Önsöz)Bu Sözleşme uyarınca çocukların yüksek yararını gözetebilmek adına geliştirilen hizmet modelleri "*Koruyucu Aile ve Evlat Edinme Hizmetleri*"dir.

Koruyucu aile; muhtelif sebeplerden ötürü biyolojik ailesi tarafından bakım ve gözetimi sağlanamayan çocukların kısa ya da uzun süreli olmak üzere, çocuğun bakım, gözetim, eğitim ve gelişimini bilabedel veya belirli ücret karşılığı devlet denetiminde paylaşan aile veya kişilerdir³. Tarihi ve hukuki gelişimine bakıldığında, 17.2.1926 tarihli ve 743 sayılı Mülga Türk Kanunu Medenisinin 272 ve 273'üncü maddeleriyle hukuksal bir kurum olarak hukuk sistemimize giren koruyucu aile kurumunun, bu tarihten önce de besleme,

² Sosyal Ekonomik Destek Hizmeti (SED)<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmeti>.

³ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı&Unicef, Koruyucu Aile Eğitim Modülleri, Modül 1, s.12, Cengiz Özbesler, **Koruyucu Aile Hizmetlerinde Değerlendirme Süreci, Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi**, Yıl: 11 Cilt: 4 Sayı: 16 Ocak-Şubat-Mart 2009, s. 87, Kasım Karataş, **Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme**, Toplum ve Sosyal Hizmet, Cilt 18, Sayı 2, Ekim 2007, s. 11,Cengiz Kaya, **Türk Hukukunda Evlat Edinme**, Beta, 2009, s.17.

süt evlatlık, manevi evlatlık gibi hukuksal olmayan bazı sosyal kurumlar ve gelenekler yolu ile varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. 743 sayılı mülga Türk Kanunu Medenisi'nin 272'nci ve 273'üncü maddelerinin ardından sırasıyla, 23.5.1949 tarihli ve 5387 sayılı mülga Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun, 15.5.1957 tarih ve 6972 sayılı mülga Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun, 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı mülga Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 24.5.1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu, 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu, 9.1.2003 tarihli ve 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, 3.7.2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 3.6.2011 tarihli ve 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de değişik biçimlerde yer almıştır. Bununla beraber, 1.10.1984 tarihli ve 18532 sayılı Resmî Gazete' de (mülga), 14.10.1993 tarihli ve 21728 sayılı Resmî Gazete' de (mülga) ve nihayetinde 14.12.2012 tarihli ve 28497 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan ve halen yürürlükte olan yönetmelik olmak üzere üç ayrı "Koruyucu Aile Yönetmeliği" çıkarılmıştır.

Koruyucu ve önleyici bir hizmet modeli olarak geliştirilen ve bu makalede adım adım incelenecek olan diğer bir hizmet modeli ise evlat edinmedir. Bu modelde çocukla, durumu evlat edinmeye uygun olan aile veya kişi arasında hukuki bağlar sağlanarak çocuk-ebeveyn ilişkisi kurulmaktadır. Genel olarak kendi ailesi ile yaşama şansı kalmamış olan çocuklar için evlat edinme hizmeti en uygun bakım olarak değerlendirilmektedir. Biyolojik ailesiyle yaşama imkânı olmayan çocukların uzun süreli bakım modeli olan evlat edinme hizmetiyle kalıcı aile ortamına kavuşması sağlanmaktadır.

Bu makale kapsamında sırasıyla, evlat edinmenin tanımı ve hukuki dayanağı, evlat edinmenin koşulları, yetkili kurum aracılığıyla evlat edinme süreci ve bu süreçte yaşanan ana-babanın rızasının aranmaması sorunu ve bunun sürece yansımaları ele alınıp tartışılacaktır.

1. EVLAT EDİNMENİN TANIMI VE HUKUKİ DAYANAĞI

Evlat edinme, küçük ile evlat edinme şartlarına haiz kişi veya karı-koca arasında kurulan hukuki bağıdır⁴. Evlat edinme yoluyla evlat edinilen ve evlat edinen arasında hısımlık bağı kurulur. Hısımlık bağı ancak gerçek kişiler arasında kurulabildiğinden sadece gerçek kişiler evlat edinebilirler. Tüzel

⁴ Muhsen Abdulkader Saleh, **Türk Hukukunda Küçüklerin Evlat Edinilmesi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013, s. 9, Mahmut Kızır, **Türk Hukukunda Evlat Edinme**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2004, s.154, Rona Serozan, **Çocuk Hukuku, Vedat Kitapçılık**, İstanbul, 2017, s.219, Cem Baygın, **Evlat Edinmenin Koşulları**, AÜEHFD, 7.Cilt, S.3-4, Cumhuriyetin 80. Kurtuluş Yılına Armağan, Erzincan 2003, s. 591, Kemal Oğuzman, Mustafa Dural, **Aile Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 244, Kaya, s. 3.

kişiler evlat edinmede bulunamazlar⁵. Evlat edinme işlemleri TMK'nın 305 ila 320'nci maddeleri hükmüne, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 9/b bendine, ÇHDS'nin 20 ve 21'nci maddelerine, 5049 sayılı Çocukların Korunması ve Ülkeler Arası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmenin (Lahey Sözleşmesi) Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun'a ve Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzüğe göre yürütülmektedir.

2.7.2018 tarihli ve 700 sayılı KHK'nin 139'uncu maddesiyle değişik TMK'nın 320'nci maddesi uyarınca küçüklerin evlat edinilmesine ilişkin aracılık faaliyetleri, ancak Cumhurbaşkanı'nca yetki verilen kurum ve kuruluşlarca yapılmaktadır. Yine aracılık faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin hususlar Cumhurbaşkanı'nca çıkarılan yönetmelikle düzenlenecektir. Ancak söz konusu hususa ilişkin olarak Cumhurbaşkanlığınca yeni düzenlemeler yapıncaya kadar küçüklerin evlat edinilmesinde aracılık faaliyeti, 700 sayılı KHK'den önce 25.2.2009 tarih ve 2009/14729 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konan, Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük hükümlerine uygun olarak yürütülmeye devam edilecektir⁶. Bu bağlamda, evlat edinmede aracılık faaliyeti devlet tekelinde olup 633 sayılı KHK ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün kapatılması ile birlikte⁷, tek resmi aracı kurum olan Aile,

⁵ Ali İhsan Özüğür, **Kişî Hukuku-Velayet-Vesayet-Soybağı-Evlat Edinme Hukuku Diğer Eşin Rıza ve Onamına Bağlı İşlemler**, Seçkin Hukuk, Ankara, 2016, s. 431, Saleh, s. 55, Yalnızca gerçek kişiler evlat edinilebileceğinden cenin evlat edinilmesi mümkün değildir. Oğuz Sadık Aydos, **Yeni Medenî Kanuna Göre Evlat Edinme**, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/4_7.pdf, s. 3, Süleyman Yalman, **Evlat Edinme ve Evlatlığın Miras Hakkı**, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/261882>, s.214.

⁶ 15/3/2009 tarih ve 27170 sayılı Resmî Gazete.

⁷ 3.6.2011 tarihli ve 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin, Geçici 1' inci maddesiyle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü (SHÇEK) kapatılmıştır. SHÇEK'in çocuklara ilişkin görevleri aynı KHK'nin 8'inci maddesinin (i) bendiyle yeni kurulan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. Ardından 633 sayılı KHK' nin adı, 9.7.2018 tarihli ve 30473 sayılı ResmîGazete'de yayımlanan, 703 sayılı"Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" nin 3'üncü maddesinin (a) bendi ile "Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" olarak değiştirilmiştir. 703 sayılı KHK'nin 3/b ve Geçici 1'inci maddesiyle, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kapatılarak, Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı kurulmuştur. 10.7.2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 65' inci ve 67/b maddesi gereğince, SHÇEK Genel Müdürlüğü'nün çocuklara ilişkin görevleri bu bakanlığın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir. 4 Ağustos 2018 tarih ve 30499 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında 15 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile de, "**Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı**" nin adı "Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" olarak değiştirilmiştir. Dolayısıyla

Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Çocukların yüksek yararını gözetmek, onları her türlü istismar ve kötü muameleden korumak, evlat edinme işlemlerinin ülke genelinde belirlenen standartlar doğrultusunda yürütülmesini sağlamak adına hem ulusal evlat edinme hem de Lahey Sözleşmesi uyarınca yapılacak ülkelerarası evlat edinme işlemlerinde Merkezi Makam olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı yetkilendirilmiştir⁸.

2. EVLAT EDİNMENİN KOŞULLARI

Çocuğun yüksek yararını gözetebilmek için evlat edinme birtakım özel ve genel koşullara bağlanmıştır. Evlat edinme hizmeti, kimi zaman farklı nedenlerden dolayı çocuk sahibi olamayan eşlerin evlilik birliğinin devamının sağlanmasına, kimi zaman da evlilik dışı doğan bir çocuğun soybağına sahip olmasına aracı olmaktadır⁹. Ancak evlat edinme hizmeti yararları olduğu kadar birtakım sakıncaları da bünyesinde taşımaktadır ki; evlat edinme hizmeti kullanılarak kişilerin kanuna karşı hile yoluna başvurduğu uygulamada sıkça görülmektedir. Kimileri yasal mirasçılarını mirastan mahrum bırakmak amacıyla kimileriye çocuklarını adeta bir ticari malmişçesine çeşitli nedenlerle (organ ticareti, çocuk ticareti vb.) bu hukuki yolla satış aracı haline getirmektedir. Bazen de gayri meşru ilişkilere kılıf uydurmak adına bu hukuki işlem yapılmaktadır. Örneğin; aynı cinsten iki kişinin hukukumuzda evlenmesi mümkün değildir. Fakat bu birliktelik dolayısıyla tarafların birbirlerini maddi açıdan koruma altına almak istemeleri karşısında birinin yekdiğerini evlat edinmesi veya aralarında çok yaş farkı bulunan iki kişinin toplum baskısı dolayısıyla evlenememesi lakin aynı çatı altında yaşayabilmek için bu yolu tercih ettiklerine uygulamada ne yazık ki rastlanmaktadır¹⁰. Bu nevi olumsuz tabloların önüne geçebilmek adına kanun koyucu birtakım süreler, yaş sınırları ve kapsamlı araştırma şartları getirmiştir¹¹.

mevzuatta çocuklar bakımından, SHÇEK'e yapılan atflar artık Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne yapılmış kabul edilecektir.

⁸ Özüğür, s. 457-458, Şükran Şıpka, **4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun "Evlat Edinmeye" İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi**, İÜHFMD C. LVIL S. 1-2, İstanbul, 1999, s. 318.

⁹ Recep Doğan, **Wishful Thinking Or Solution? The Concept Of Open Adoption AndIts Future**, Ankara LawReview, Vol. 8 No. 2 (Winter 2011), s. 249, Şıpka, s. 304, Demet Özdamar, C. Gamze Sucu, **Türk Medeni Kanunu'nun 313 maddesinde, 15.07.2005 Tarihinde Yapılan Değişiklik ve Uluslararası Sözleşmeler Karşısında, Evlat Edinme Konusunun Farklı Bir Bakış Açısı ile Ele Alınması**, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.I, S.2, Kayseri, 2006, s. 181, Murtaza Köse, **Mukayeseli Hukukta Evlat Edinme Problemi**, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.15, Erzurum, 2001, s. 268.

¹⁰ Şıpka, s. 305, Aydos, s. 13, Köse, s. 280, Selahattin Sulhi Tekinay, **Türk Aile Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1990, s. 446, Kaya, s. 7.

¹¹ Serozan, s.222, Saleh, s. 16, Zeynep Derya Tarman, Işık Önay, **Milletlerarası Evlat Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engeli**, AÜHFMD, C.60, S.2, 2011, s. 342.

Evlat edinme kurumu, evli olan kişilerin evlat edinmesi, evli olmayan kişilerin evlat edinmesi, evli olup eşin tek başına evlat edinmesi ya da eşlerden birinin diğerinin çocuğunu evlat edinmek istemesi ihtimalleri göz önüne alınarak farklı özel koşullara tabi tutulmuştur.

İlkihtimali incelediğimizde, evli olan kişiler evlat edinmek istedikleri takdirde ya beş yıldır evli olmalı ya da eşlerin her ikisi de otuz yaşını doldurmalıdır¹². Örneğin; 2012 yılında evlenen Merve (23) ile Hasan (24) 2018 yılında evlilik birliği beş yılı doldurduğu için yaşları otuz olmasa dahi evlat edinebileceklerdir. Bir başka örneğe 2017 yılında evlenen Ayşegül (32) ile Emrah (31) 2018 yılında otuz yaş kıstasını yerine getirdikleri için evlilik birliği süreleri dikkate alınmayacaktır. Evlat edinme başvurusu anındaki şartlar süre koşulunu yerine getirip getirmediğinin belirlenmesinde dikkate alınmamaktadır. Hâkimin evlat edinmeye yönelik kararını vereceği aşamada ana ve babanın otuz yaşını doldurmuş veya evlilik birliğinin beş yıldır devam ediyor olması yeterlidir¹³. Evlat edinme hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı haklar arasında düzenlense de kişiler evli oldukları takdirde bu hakkı kullanırken eşlerinin olurlarını almalıdır. Ancak birlikte evlat edinme hizmetinden sadece eşler yararlanabilir¹⁴. Kardeşler, akrabalar veya arkadaşlar küçüğü birlikte evlat edinmeleri mümkün değildir¹⁵.

İkinci ihtimal, evli olup otuz yaşını dolduran eşin tek başına evlat edinmesidir. Bu halde eşin tek başına evlat edinebilmesi için diğer eşin ayırt etme gücünden sürekli yoksun olması veya iki yıla aşkın süredir nerede yaşadığının bilinmemesi ya da evlat edinmek isteyen kişinin mahkeme kararıyla iki yıla aşkın süredir eşinden ayrı yaşadığını ispatlaması gerekmektedir¹⁶. Ayırt etme gücünden yoksunluğun ispatı tıbbi raporla mümkündür. Eşin iki yıla aşkın süreden beri nerede olduğunun bilinmemesi halinde ise ölüm karinesinin koşulları aranmamaktadır. Eşlerin iki yıla aşkın süreden beri ayrı yaşamasının ispatında bu ayrılığın fiili bir ayrılık olması yeterli görülmemektedir. Bu hususun mahkeme kararıyla desteklenmesi ve ispatı gerekmektedir¹⁷.

¹² Serozan, s.224, Özüğür, s. 432, Y2.HD, T.09.02.2011, E.21848, K.2011 sayılı kararı “...Mevcut nüfus kayıt örneklerinden, davacı N.’nin dava tarihinde otuz yaşından küçük olduğu, ayrıca diğer davacı M.S. ile 26.06.2007 tarihinde evlendikleri, evlilik sürelerinin beş yıldan az olduğu anlaşılmaktadır. Mahkemece, yasal şartların oluşmaması nedeniyle davanın reddine karar verilmesi gerekir.” Nihat İnal, **Aile Mahkemeleri Davaları**, Bilge Yayınevi, Ankara, 2016, s.1405, Saleh, s. 19, Kizir, s. 158, Şıpka, s. 309, Özdamar, Sucu, s. 182, Hüseyin Hatemi, **Aile Hukuku**, Onikilevha, 6.Bası, İstanbul, 2018, s.176.

¹³ Saleh, s. 51, Mustafa Dural, Tufan Öğüz, Mustafa Alper Gümüş, **Türk Hukuku Cilt III Aile Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017, s. 318.

¹⁴ Serozan, s.225, İnal, s.1365, Kizir, s. 157.

¹⁵ Özdamar, Sucu, s. 198, Baygın, s. 607, Aydos, s. 6.

¹⁶ Serozan, s. 226-227, Özüğür, s.433, Saleh, s. 20-21, Kizir, s. 159, Özdamar, Sucu, s. 182.

¹⁷ Saleh, s. 63-64, Aydos, s. 6.

Üçüncü ihtimal, evli olan eşlerden birinin diğerinin çocuğunu evlat edinmesidir. Bu ihtimalde evlat edinmek isteyen eş otuz yaşını doldurmalı veya evlilik birliği en az iki yılı aşkın bir süredir devam etmelidir¹⁸. Eşlerden birinin diğerinin çocuğunu evlat edinmesi özü bakımından bir çelişkiyi barındırmaktadır. Şöyle ki, eşlerden birinin diğerinin çocuğunu evlat edinmesiyle birlikte biyolojik ana ve babaya ait olan tüm hak ve yükümlülükler evlat edinene geçmektedir. Bu durumda evlat edinenle evli olan eşle (biyolojik ana/baba) çocuk arasındaki hukuki bağ kopmaktadır. Bir yandan da başta evlilik birliğini belki de sağlamlaştırmak için gerçekleştirilen evlat edinme işlemi evlilik birliğinin sona ermesi halinde evlatlık bağının da sona erdirilmek istenmesi ihtimalini bünyesinde barındırmaktadır¹⁹. Son ihtimal ise evli olmayan kişinin evlat edinmesidir ki; kişi tek başına evlat edinmek istiyorsa bu hususta tek şart otuz yaşın doldurulmuş olmasıdır²⁰.

Bununla beraber, yukarıda bahsi geçen her bir ihtimal için zorunlu ortak koşullar da bulunmaktadır. Çocuk, evlat edinenler tarafından en az bir yıl süreyle bakılmalı ve eğitilmiş olmalıdır²¹. Evlat edinen ailenin veya kişinin varsa diğer çocuklarının yararları gözetilmeli ve evlat edinilecek çocuğun evlat edinilmesinde yararı bulunmalıdır²².

Evlat edinilen küçük ayırt etme gücüne sahipse bizzat kendisinin rızası alınmalıdır. Lahey Sözleşmesi'nde de evlat edinme işlemlerinde çocuğun rızasının önemine ayrıca vurgu yapılmıştır. Sözleşmenin 4'üncü maddesine göre "...Çocuğun evlât edinmenin sonuçları ve gerekli ise buna rızası hakkında yeterince bilgilendirilmiş ve kendisiyle istişarede bulunulmuş olması, çocuğun arzu ve görüşlerinin nazara alınmış olması; çocuğun evlât edinmeye muvafakati gerekli ise bunun serbestçe ve aranan yasal şekillere uygun olarak verilmiş bulunduğu ve muvafakatin açıkça veya yazılı olarak verildiği hususunun tespit edilmiş olması; ve bu muvafakatin para ya da herhangi bedel mukabili elde edilmemiş olması" gerekmektedir. Küçükün rızası alınabileceken alınmadıysa evlat edinme işlemi ortadan kaldırılabilir, sakat bir işlemidir. Küçükün rızası hâkim önünde, belirli bir ilişkiye yönelik olarak alınır. Küçük evlat edinme işlemiyle ilgili ayrıntılı olarak bilgilendirilir. Ayırt etme gücüne sahip küçükün kendi rızası yerine yasal veya iradi temsilci rıza açıklamasında bulunamaz²³.

¹⁸ Serozan, s. 226-227, Özüğür, s.433, Saleh, s. 20-21, Kizir, s. 159, Şıpka, s. 310, Özdamar, Sucu, s. 182.

¹⁹ Şıpka, s. 310.

²⁰ Serozan, s. 226-227, Özüğür, s.433, Saleh, s. 20-21, Kizir, s. 160, Şıpka, s. 311.

²¹ İnal, s. 1364, Özüğür, s. 443, Saleh, s. 11, Kizir, s. 155, Şıpka, s. 307, Özdamar, Sucu, s. 187, Aydos, s. 3, Tarman, Işık, s.339, Ömer Uğur Gençcan, **Aile Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 1261, Turgut Akıntürk, Derya Ateş, **Medeni Hukuk**, Beta, 2018, s. 294.

²² Özüğür, s. 431, Saleh, s. 11, Kizir, s. 155, Şıpka, s. 308, Özdamar, Sucu, s. 188, Hatemi, s. 175, Akıntürk, Ateş, s. 294-295.

²³ Süleyman Yalman, **Evlat Edinmede Rıza**, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/8_5.pdf, s.2, Gençcan, s.1274, Tekinay, s.26.

Evlat edinilecek küçük velayet altındaysa TMK'nın 311 ve 312'nci maddelerindeki saklı haller haricinde TMK'nın 309'uncu maddesinin 1'nci fıkrası uyarınca biyolojik ana-babasının da rızası alınmalıdır. Rıza alınması gerekliliğinin velayet hakkı ile ilintili olup olmadığı konusunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Birinci görüşe göre; velayet hakkı biyolojik ana veya babadan yalnızca birinde olsa bile rızanın her iki ebeveyninden de alınması gerekli olacağı yönündedir. Çünkü ana ya da babanın rızasının alınması velayet hakkından bağımsız ve ayrı bir yetki olup soybağı ile ilişkilidir²⁴. Bu görüşe göre çocuk ile arasında hukuken soybağı tesis edilmemiş kişilerin evlat edinmeye rıza konusunda irade beyanında bulunmaları mümkün değildir. Örneğin, evlilik dışı doğan bir çocukla hukuken soybağı kurulmadığı takdirde evlat edinmede babanın rızası alınması gerekli değildir²⁵. İkinci görüşse; rızanın aranıp aranmaması velayet hakkı ile bağlantılıdır. Başka bir anlatımla, yalnızca çocuğun velayet hakkına sahip olan eşten rıza alınması yeterli olacaktır²⁶. Kanaatimce evlat edinme işlemi çocuğun hayatını etkilediği kadar ebeveynlerinin hayatını da aynı derecede etkilemektedir. Bu derece önemli bir karar velayet hakkı ile ilintilendirilmemelidir. Biyolojik ana ve baba her durum ve şartta mahkeme tarafından bizzat dinlenmelidir. Biyolojik ana ve baba çocuğun yararına aykırı davranacak tavır ve tutum sergiledikleri takdirde hâkim re'sen çocuğun hakkını gözeterek onun yararına en doğru olan kararı verebilir hatta velayetin

²⁴ Şıpka, s. 310, Serozan, s.228, Hatemi, s.178, Gençcan, s. 1277, Kaya, s. 27-28.

²⁵ Y18.HD., T. 16.01.2014, E. 2013/19647, K. 2014/433 sayılı kararı "...Samsun ilinde hakkında bakım tedbiri uygulanan Ü..'nun annesi Ç..tarafından Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğüne sunulan 10.09.2012 tarihli dilekçesi ile, çocuğu Ü..in evlatlık verilmesini istediğinden bahisle, anne Ç..'nun rızasının var olduğunun, annenin beyanıyla nüfusta baba olarak kaydettirilen E.. isimli şahsın rızasının aranmayarak Ü..nun evlat edinmeye rıza verilmesini talep ve dava etmiştir. Tüm dosya kapsamı hep birlikte incelenip değerlendirildiğinde; davalılardan Ç..'nun Sinop Ticaret Meslek Lisesi son sınıf öğrencisi iken bir üst komşusu olan üniversite öğrencisi E.. isimli bir şahısla girmiş olduğu ilişki sonucu 27.07.2012 tarihinde Ü..nu dünyaya getirdiği, bunun üzerine Ç..'in okulla ilişkisinin kesildiği, babasının taş ocağında çalıştığı, ancak akli dengesindeki bozukluklar sebebiyle ailesiyle yeterince ilgilenmediği, mahkememizin 2012/768 Esas ve 2012/644 Karar ile Ü.. hakkında bakım tedbiri uygulandığı, Çi..'in oğlu Ü..e bakamayacağından küçük Ü..in evlatlık olarak verilmesine ilişkin 10.09.2012 tarihli dilekçesi rıza gösterdiği, yine davalı Ç..'im beyanıyla baba hanesine kaydettirilen E..'nin açık kimlik bilgilerinin ve açık adresinin tespit edilmediği anlaşılmalı, aşağıdaki şekilde hüküm tesis edilmiştir. HÜKÜM: Gerekçesi yukarıda izah edildiği üzere; 1- Anne Ç..'nun 10.09.2012 tarihli dilekçesi uyarınca M.K 309 uncu Maddesi uyarınca rızası ile, yine anne Ç..'nun beyanıyla nüfusa kaydettirilen ve sadece ismi olduğu herhangi bir kimlik bilgisi ve açık adresi bulunmayan baba E..'nin M.K. 311 ve 312 nci maddeleri uyarınca "rızası aranmaksızın" Sinop İli Erfelek İ...d.lu, Ü..'nun evlat edindirme hizmetinden yararlandırılmasına, 2-Davanın niteliği gereği harc alınmasına yer olmadığına, Dair, dosya üzerinde yapılan inceleme sonunda itiraz yolu açık olmak üzere karar verildi."

²⁶ Necmettin Feyzioğlu, **Aile Hukuku**, İstanbul, 1986, s. 476, Egger, s.46, Bülent Köprülü, Selim Kaneti, **Aile Hukuku**, İstanbul, 1989, s.231, Oğuzman, Dural, s.250.

kaldırılmasına neden olacak derecede özensiz bulunduğu takdirde çocuğa vasi atama yoluna gidebilir. Çocuğun menfaatine aykırı davranarak evlat edinmeye izin vermediği takdirde ebeveynler hakkın kötüye kullanılması yasağı ile de karşı karşıya kalacaklardır. Bu halde rıza aranmadan çocuğun evlat edindirilmesi söz konusu olabilecektir. Ek olarak, TMK'nın 309'uncu maddesinde ana ve babanın rızası denilmektedir. "Ve" bağlacı kullanılmıştır. Kanunun lafzı da ana-babanın birlikte rızasının alınmasının gerekli olduğunun bir diğer göstergesidir.

Evlat edinilen velayet altında olmayıp vesayet altındaysa ayırt etme gücüne sahip küçüğün rızası tek başına yeterli olmayıp vasi ve vesayet dairelerinin iznine başvurulmaktadır²⁷. Bu izni küçüğün yerleşim yerindeki vesayet daireleri verir. Vasinin rızasının yanı sıra Sulh Hukuk Mahkemesinin izni ve Asliye Hukuk Mahkemesinin onayı sonucunda vesayet altında bulunan kişinin rıza koşulu yerine getirilmiş olacaktır²⁸.

TMK'nın 312'nci maddesi uyarınca küçük evlat edinilmek üzere bir kuruma yerleştirildiğinde bu aşamada da ana-babadan birinin veya her ikisinin rızası eksik olursa, aracı kurum olan Bakanlık İl Müdürlüğü veya evlat edinmek isteyen kişinin talebi üzerine ve **kural olarak küçüğün yerleştirilmesinden önce**, küçüğün oturduğu yer mahkemesi ana-babanın rızasının aranıp aranmayacağına karar verir. Diğer durumlarda, ana-babanın rıza meselesi evlat edinme işlemleri sırasında dikkate alınacaktır. Bu husus evlat edinmede aracılık hizmetleri sırasında yaşanan en önemli sorun olup aşağıda ayrıntıları ile tartışılacaktır.

Ebeveynlerin küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yerine getirmediği için rızalarının aranmayacağı kararı kendilerine yazılı olarak tebliğ edilir. Bir defa dahi olsa ana-baba özen yükümlülüğünü ihlal ettiyse bu yaptırımla karşı karşıya kalabilirler. Kanun sürekli bir ihlal hali aramamaktadır. Özen yükümlülüğüne aykırılığın ana-babanın kusurundan kaynaklanması da gerekli değildir. Hâkim, deneyimsizliği, dikkatsizliği, engelinin bulunması, ağır hastalığı sebebiyle ana-babanın bu yükümlülüğe aykırı davrandığını tespit ederse geniş takdir yetkisini kullanarak rızalarının aranmayacağına yönelik hüküm kurabilir²⁹.

²⁷ Serozan, s.228, Özüğür, s. 433, Saleh, s. 29, Y2.HD, T.03.10.2011, E.3648, K.14805 sayılı kararı "...Babanın küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmediği, buna bağlı olarak rızasının aranmasının gerekip gerekmediği incelenip sonuca bağlanmadan, hüküm verilmesi doğru bulunmamıştır." İnal, s. 1406, Y2.HD, T.13.05.1985, E.4403, K.4609 sayılı kararı "...Evlat edinilmesine onay istenilen çocuk, boşanmadan sonra doğmuştur...Müşterek çocuğun evlat edinilmesinde ana ve babanın ikisinin de onayının alınması zorunludur."İnal, s. 1372, Kızır, s. 161, Şıpka, s. 311-312, Özdamar, Sucu, s. 195, Aydos, s. 7, Gençcan, s. 1297, A. Egger, Çeviren, Tahir Çağa, **Medeni Kanun Şerhi, Aile Hukuku**, Yenicezaevi Basımevi, Ankara 1949, s. 47.

²⁸ Baygın, s. 614, Yalman, **Evlat Edinmede Rıza**, s.3.

²⁹ Yalman, **Evlat Edinmede Rıza**, s.12, Baygın, s. 619, Hatemi, s. 178.

Evlat edinilen kişinin ayırt etme gücüne sahip olması gerekmektedir. Tam ehliyetsizler veya onlar adına yasal temsilcileri evlat edinemezler. TMK'nın 429'uncu maddesinde sayılan işlemler arasında evlat edinme işlemi sayılmadığından kendisine yasal danışman atanan kişi tek başına evlat edinebilir³⁰.

Evlat edinilen ile evlatlığın arasında en az on sekiz yaş bulunmalıdır. Yaş koşulu eşler yönünden ayrı ayrı dikkate alınacaktır. Kanun koyucu yaş sınırı belirlerken alt sınır belirlemede bulunmuş olup herhangi bir üst sınır belirleme yoluna gitmemiştir. Mülga Evlat Edinme Yönergesi'nin 13'üncü maddesinin (c) bedinde evlat edinilecek çocuk ile evlat edinecek kişi arasında en fazla kırk yaş olmasına ilişkin üst sınır düzenlemesi yürürlükten kaldırılmıştır³¹. Örneğin evlat edinilen ile evlat edinen arasında otuz yaş farkı bulunması yaş koşulunu gerçekleştirme bakımından hukuken herhangi bir engel teşkil etmeyecektir. Fakat bu derece yaş farkı çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkesine takılacaktır³². Kanaatimce çocukların yüksek yararını gözetebilmek ve uygulamada yaşanan farklılıkları çocuk yararına yorumlamak amacıyla üst sınır düzenlemesi yıllarca çıkarılamayan ve fakat en kısa zamanda çıkarılması gerekli olan Evlat Edinme Yönetmeliği kapsamındaki düzenlemelere konu edilmelidir.

Kanun koyucu evlat edinme kararını veren ebeveynin sağlıklı ve bilinçli bir karar vermesi için evlat edinme hususunda verilecek rızanın zamanı konusunda sınırlandırmaya gitmeyi de ihmal etmemiştir. TMK'nın 310'uncu maddesi uyarınca çocuk ancak doğumundan altı hafta geçtiği takdirde evlat edinilmesine rıza gösterilebilir. Kanun koyucu ana ve babaya bu önemli kararı verebilmeleri için düşünme süresi tayin etmiştir. Bir başka deyişle, altı haftalık süre geçmeden evlat edinme işlemlerinin yapılması mümkün değildir. TMK'nın 309'uncu maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca ebeveynin verdiği sözlü veya yazılı rıza oturduğu yer mahkemesince tutanağa geçirilir. Tutanağa geçirildikten sonra beyanda bulunanlar tarafından imzalanır. Tutanağa geçirildiği tarihten başlayarak altı hafta içinde biyolojik ana ve baba aynı usulle rızasını serbestçe geri alabilir (TMK, m.310). Ancak geri almadan sonra

³⁰ Aydos, s. 6, Oğuzman, Dural, s.248-249.

³¹ 1.8.2002 tarihli ve 145 sayılı Bakanlık Oluru ile yürürlüğe konulan "Evlat Edinme Yönergesi" ile Türk Medeni Kanununda 2002 yılında yapılan değişiklik sonrası Tüzük yürürlüğe girene kadar Kurum bakımı altında bulunan çocukların evlat edinme iş ve işlemleri düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanununun 320'nci maddesine dayanılarak hazırlanan ve 25.2.2009 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren "Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük" ile koruma altında olsun olmasın daha erken ergin olma durumu hariç tüm küçüklerin ülke içi veya uluslararası evlat edindirilmesine ilişkin iş ve işlemler yeniden düzenlendiğinden uygulanma alanı kalmayan "Evlat Edinme Yönergesi" 19.01.2018 tarih ve 7742 sayılı Olur ile yürürlükten kaldırılmıştır.

³² Saleh, s. 60-61, Kızir, s. 160, Şipka, s. 311, Özdamar, Sucu, s. 186.

verilen rıza kesin olacağından çocuğun tekrar istenmesi ve alınması mümkün olmayacaktır(TMK, m.310)³³.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan da görüleceği üzere evlat edinme sıkı kayıt ve koşullara bağlanmıştır. İlk bakışta evlat edinmenin sıkı kayıt ve koşullara bağlanması eleştiri konusu yapılabilir. Fakat evlat edinme kurumunun kendi içinde yararları ve sakıncaları da göz önünde bulundurulmalıdır. Biyolojik açıdan ana ve baba olamayan kişiler evlat edinme yoluyla bir çocuğa bakma, büyütme ve emek verme isteklerini karşılayabilmektedir. Hayata dair maddi ve manevi kazanımlarını aktarabileceği bir çocukla bu hukuki işlem sayesinde kişi/kişiler bağ kurabilmektedir. Diğer taraftan korunmaya muhtaç olan bir çocuk da aile ortamında sevgiyle büyüme fırsatına erişmektedir. Dolayısıyla bu tür hayati önemi haiz bir hususun sıkı kural ve kaidelere bağlanması olağan karşılanmalıdır.

3. YETKİLİ KURUM ARACILIĞIYLA EVLAT EDİNME SÜRECİ

Evlat edinme, kişiler arası anlaşma yoluyla olabileceği gibi devletin bakım ve gözetimi altında olan bir çocuğun evlat edinilmesi şeklinde de olabilmektedir. Gerek tarafların anlaşmasında gerekse yetkili kurum aracılığıyla devletin bakım ve gözetimi altında olan bir çocuğu evlat edinme sürecinde, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve bağlı kuruluşları oldukça önemli görevler üstlense, evlat edinme süreci mahkeme kararıyla birlikte hukuksal zemine kavuşmakta ve sonlanmaktadır. Yetkili kurum aracılığı ile evlat edinme süreci yukarıda izah olunduğu üzere 25.2.2009 tarih ve 2009/14729 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan, Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük³⁴ hükümlerine uygun olarak yürütülmektedir. Söz konusu Tüzük gereğince hem ulusal evlat edinme hem de Lahey Sözleşmesi uyarınca yapılacak ülkelerarası evlat edinme işlemlerinde Merkezi Makam olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı yetkilendirilmiştir. Dolayısıyla söz konusu Tüzükte yetkili kurum aracılığıyla evlat edinmeye ilişkin olarak getirilen usul ve esaslar ile bunlara ilişkin süreç ulusal ve ülkelerarası evlat edinme ihtimalleri göz önüne alınarak aşağıda açıklanacaktır.

3.1. Başvuru Yeri

Devletin bakım ve gözetimi altında olan bir çocuğun evlat edinilmesinde başvuru yeri evlat edinmek isteyen kişi/kişilerin yerleşim yerine göre değişmektedir. Başvuruda bulunmak isteyen kişinin yerleşim yeri Türkiye’de olup aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıysa, yerleşim yerindeki Aile,

³³ Serozan, s. 229, İnal, s. 1364, Özüğür, s. 433-435, Saleh, s.30, Şıpka, s. 312, Özdamar, Sucu, s. 194,Kaya, s. 29.

³⁴ Bundan böyle Tüzük olarak anılacaktır.

Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı İl Müdürlüklerine veya E-Devlet üzerinden başvurması gerekmektedir. Yerleşim yeri yurt dışında olup Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan veya yabancı ülke vatandaşı olup da yetkili kurum olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı aracılığı ile evlat edinip, evlat edindiği çocuğu yerleşim yerinin bulunduğu diğer ülkeye (kabul eden devlet) götürmek isteyen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları veya yabancılar Kabul Eden Devletin Merkezi Makamına başvurmak zorundadır. Türkiye’de bir yıldan fazla süreyle oturma izni almış yabancı ülke vatandaşları yerleşim yerlerinin bulunduğu yabancı ülkenin Merkezi Makamına gönderilmek üzere buldukları yerin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine yazılı olarak başvurabilirler(Tüzük, m.4).

Evlat edinen kişi yabancı tabiiyetli evlat edinilen ise Türk vatandaşysa, evlat edinme işlemleri Türk Medeni Kanunu'ndaki şartlar dikkate alınarak ve Türkiye Cumhuriyeti Mahkemelerinden alınan karar sonucu verilecektir. Türk vatandaşının yabancı uyruklu bir kişiyi evlat edinmesi durumunda evlat edinen bakımından Türk Medeni Kanunu’nda düzenlenen temel şartları yerine getirmesi ve evlat edinme işleminin yapıldığı yer hukukunun koşullarını taşıması gereklidir.

3.2. Başvuru Sırasında Yapılacak İş ve İşlemler

Öncelikli olarak bakanlığa bağlı İl Müdürlüğünce evlat edinmek isteyen kişi ya da karı-koca çocuğun kişisel özellikleri ile evlat edinmenin hukuki ve sosyal sonuçları hakkında alanında uzman kişiler tarafından bilgilendirilir. Uzman kişinin gözetiminde ilk görüşme formu evlat edinmek isteyen kişi/kişilere doldurtulur. Formu doldurmakla birlikte evlat edinmek isteyenler süreçle ilgili tüm yükümlülükleri kabul ve taahhüt etmiş olur(Tüzük, m.5).

Başvuruda bulunan kişi veya karı-kocadan nüfus kayıt örneği; silinmiş kayıtlarda dâhil olmak üzere sabıka kayıtları; malvarlığı, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösterir belgeleri; yerleşim yeri belgesi; öğrenim durumunu gösterir belge; sağlık kurulu raporu³⁵ istenmektedir. Ayrıca Türkiye’de yaşayan yabancı ülke vatandaşlarından veya yurt dışında yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından oturma izni belgesi ve çocuğu kabul eden ülkeye girmesine ve orada sürekli ikametine izin verildiğine ya da verileceğine dair belgeler talep edilmektedir(Tüzük, m.6).

Yukarıda bahsi geçen belgeler başvuru tarihinden itibaren en geç iki ay içinde Bakanlığa bağlı İl Müdürlüğüne teslim edilir. Bu süre içinde ilgili belgeler teslim edilmediği takdirde başvuru kurum tarafından değerlendirmeye

³⁵ Bu hususa ilişkin rapor, başvuru veya başvuru sahiplerinin fiziksel, zihinsel ve ruhsal bir engelini, sürekli bakımı gerektiren, bulaşıcı veya süregen bir hastalığının bulunmadığını, ayrıca alkol veya uyuşturucu madde bağımlısı olmadığını içeren sağlık raporudur.

alınmamaktadır. Başvuru sonrasında İl Müdürlüklerince en geç altı ay içinde başvuru sahipleri yerleşim yerlerinde ziyaret edilerek haklarında sosyal inceleme başlatılır. Bu süreyi bakanlık yetkilileri altı ay uzatma hakkına sahiptir. Ayrıca bakanlık personeli yapılan incelemede evlat edinmek isteyen kişilerden karar vermeye yardımcı olacak her türlü belge ve bilgi talep etme yetkisine sahiptir. Sosyal çalışmacı hazırlayacağı raporda yalnızca evlat edinmek isteyenleri değil varsa kendileriyle yaşayan diğer kişiler hakkında da raporlama faaliyeti yürütür. Kişilik özellikleri; eğitim durumları; kültürel yaşamları; mali koşulları; sağlık durumları; aile üyelerinin kendi içlerinde ve çevreleriyle olan ilişkileri; evlat edinilecek çocuktan beklentileri; evlat edinmedeki esas istekleri; bakım, gözetim, eğitim konularına bakış açıları ve evlat edinilecek çocuğun özellikleri raporun hazırlanmasında göz önünde bulundurulmaktadır. Uygulamada tüm bu raporlama çalışmaları için başvuruda bulunan kişilerle en az beş defa görüşme gerçekleştirilmektedir. Yapılan sosyal inceleme raporuna ilişkin sonuçlar başvuru sahipleriyle yazılı olarak paylaşılmaktadır(Tüzük, m.7).

Başvuru olumlu sonuçlandığı takdirde dosya Bakanlık tarafından sıraya alınır. Başvuru için yeterli şartları sağlamayan kişi/kişilerin sosyal inceleme raporlama aşamasına geçilmeksizin başvuruları reddedilir. Başvuruda bulunan kişi/kişilerin haklı mazeretleri olduğu takdirde mazeretin gerekli kıldığı süre boyunca başvuruları askıya alınabilir. Makul süre sonunda sosyal inceleme raporu oluşturularak dosya tekrar işleme konulur. Diğer bir ihtimal ise yasal süreler içinde evlat edinmek isteyenlerden kaynaklanan sebeplerden ötürü sosyal inceleme raporunun hazırlanamamasıdır. Bu halde dosya işlemde kaldırırlar. Fakat evlat edinmek isteyen karı-koca veya kişi tekrar başvurduğu takdirde kişiler açısından ilk kez başvuruda bulunulmuşçasına yasal hükümler uygulanır. Bir başka iptal sebebi, geçici bakım sözleşmesi uyarınca çocuk ile birlikte yaşayan kişilerin veya çocuğun, belgelendirilen önemli sağlık nedeni dışındaki herhangi bir nedenle çocuğu geri vermesi halidir. Bu durumda da evlat edinme talebinde bulunan kişi/kişilerin dosyaları iptal edilir (Tüzük, m.8).

Evlat edinmeye yönelik işleyen sürede evlat edinenin ayırt etme gücünü kaybetmesi veya ölmesi hallerinde hukuksal süreçte herhangi bir aksaklık meydana gelmez. Aslolan evlat edinenin iradesidir(Tüzük, m.21). Diğer bir ifadeyle, evlat edinenin iradesine saygı gösterilmesi gerekmektedir. Kişinin iradesi evlat edinme noktasında vuku bulduğundan hukuksal süreç mirasçılar tarafından tamamlanır ve evlat edinilen evlat edinenin yasal mirasçısı olur³⁶.

³⁶ Serozan, s. 231, Y2.HD., T.26.01.2012, E.16038, K.1473 sayılı kararı "...Evlat edinme başvurusunda bulunanın dava sırasında ölmüş olması, davayı konusuz hale getirmez. Böyle bir durumda ölümle, kişinin taraf ve dava ehliyeti sona erdiğinden mirasçılarının davaya dahil edilerek davanın görülmesi gerekir (HYUY.m.55)." İnal, s. 1406, Özüğür, s. 440, Aydos, s. 14.

Evlat edinmek isteyen taraf kendisine tebliğ edilen ret, askıya alınma, kaldırma işlemlerine karşı tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde Bakanlığa bağlı İl Müdürlüğüne yazılı itirazda bulunabilir. Yapılan itiraz Bakanlık tarafından oluşturulan komisyon³⁷ tarafından en geç bir ay içinde karara bağlanır ve karar yazılı olarak evlat edinene tebliğ edilir(Tüzük, m.9).

Uygun görülenlerin evlat edinme başvuruları sıraya alınır. Çocuğun yaşı, cinsiyeti, sağlık durumu, varsa kardeşi ile birlikte istenmesi gibi özellikler sıralamayı belirlemede kilit rol oynamaktadır. Özellikle evlat edinilecek çocuğun kardeşi ile birlikte evlat edinilmesinde çocukların yüksek yararını gözetebilmek için sıralamaya bağlı kalınmamaktadır. Çünkü aslolan kardeşlerin birlikte evlat edinilmelerinin sağlanmasıdır. Bu mümkün olmadığı hallerde kardeşleri götüştürecek kişi/kişilerin yanına çocukların yerleştirilmesine ve birbirlerine yakın yerleşimlerin seçilmesine özen gösterilmektedir(Tüzük, m.10).

3.3. Başvuru Sürecinin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi

Çocuğun bakım ve eğitimi için uygun kişi veya eşlerin bulunması halinde İl Müdürlüğü "Evlat Edinme Öncesi Geçici Bakım Sözleşmesi"ni evlat edinmek isteyen tarafa imzalatılır. Çocuğu en az bir yıl süreyle bakım ve eğitimi için uygun görülen kişi veya karı-kocanın yanına yerleştirir(Tüzük, m.11).Tarafların birbirlerini tanımaları adına önemli olan deneme süresi hatalı karar alınmasının da önüne geçmektedir³⁸.

Çocuk ve evlat edinmek isteyen kişi/kişiler bir yıllık geçici bakım süreci içinde İl Müdürlüğünce görevlendirilen sosyal çalışmacılar tarafından izlenir. Bu izlemeler üçer aylık dönemlerle rapora dökülür. Raporda, evlat edinecek kişi/kişilerin çocukla olan bağı, çocuğun bakım ve eğitim şartları, ruhsal ve bedensel sağlık durumu, varsa çocuğun evdeki diğer çocuklarla ilişkileri, her iki tarafın yaşam koşullarındaki değişiklikler gözlemlenir. Sosyal çalışmacılar izleme değerlendirme süreci içinde aynı zamanda danışmanlık ve rehberlik hizmeti de vermektedir(Tüzük, m.12).

Bir yıllık süre alt süredir(Tüzük, m.11). Diğer bir deyişle, çocuğun menfaati gereği bakım süresi uzatılabilir fakat kısaltılamaz³⁹. Bir yıllık izleme süresinin

³⁷ Tüzüğün 2/1-f maddesi gereğince Komisyon: İl Müdürünün başkanlığında, sosyal inceleme raporunu hazırlayanın da katıldığı, vakanın özelliğine göre Kurumun konusunda uzman meslek elemanlarının iştirak edeceği en az üç kişiden oluşan değerlendirme grubunu ifade etmektedir.

³⁸ Gençcan, s. 1262.

³⁹ Saleh, s. 39, Y2HD, 06.12.2004, E.12771, K.14510 "...Dosyada mevcut nüfus kayıt örneğinden, evlat edinilmek istenilen küçüğün 29.9.2003 doğumlu olduğu, dava ve hüküm tarihine göre henüz bir yaşını doldurmadığı anlaşılmaktadır. Mahkemece, Türk Medeni Kanununun 305/1. Maddesinde belirtilen bir yıl süreyle bakma ve eğitime şartı gerçekleşmediğinden davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır." Gençcan, s. 1263.

tamamlanmasının ardından düzenlenen sosyal inceleme raporuyla birlikte evlat edinmeye yönelik hazırlanan dosya bir ay içinde ilgili mahkemeye evlat edinme davası açılmak üzere gönderilmek için hazırlıkları tamamlanır.

Evlat edinmiş olan kişi/ailenin ikinci bir evlat edinme işlemi yapması çocukların yüksek yararı zedelenmediği ve şartlar yerine getirildiği takdirde mümkündür. İkinci bir evlat edinme işleminin yapılmasına yönelik herhangi bir kısıtlama söz konusu değildir⁴⁰.

3.4. Mahkeme Süreci

Evlat edinme işlemlerinde görevli mahkeme Aile Mahkemesidir. Aile Mahkemesinin bulunmadığı yerlerde Asliye Hukuk Mahkemesine başvuruda bulunulur. TMK'nın 315' inci maddesi uyarınca yetkili mahkeme ise evlat edinenin oturma yeri mahkemesidir. Birlikte evlat edinmede ise eşlerden birinin oturma yeri mahkemesi yetkili mahkemedir⁴¹. Oturma yeri ile yerleşim yeri birbirinden farklı kavramlardır. Oturma yeri kişinin fiili olarak kaldığı yer olup yerleşim yeri hukuki bir terimdir⁴². Örneğin, kişinin yerleşim yeri Rize'deyken geçici bir proje koordinatörlüğü görevi için Diyarbakır'a altı aylığına gidebilir. Bu şartlarda kişinin oturma yeri Diyarbakır olup yerleşim yeri Rize olarak kalmaya devam edecektir.

Nihai süreçte, mahkeme kararı sonucu evlatlık ilişkisi kurulmuş olur. Hâkim evlat edinmeye yönelik kararını verirken TMK'nın 316'ncı maddesi uyarınca kanaatini oluşturmasında, her türlü durum ve koşulları kapsamlı bir biçimde araştırır⁴³. Bu araştırma görevi taraflar yurt içinde yaşıyorlarsa illerde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı İl Müdürlüklerince yerine getirilir. Fakat taraflardan biri yurt dışında ise evlat edinecek ailenin öncelikle bulunduğu ülkenin yetkili Merkezi Makamı'na başvurması gerekmektedir. Yurt dışı bağlantılı işlemler Bakanlığın Merkez teşkilatı olan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğüne yürütülmektedir. Hazırlanan rapor ve evlat edinen ile edinilenin dinlenmeleri sonrasında ayrıca gerekli görülüyorsa uzmanlardan da görüş alınarak hâkim nihai kararını verir.

TMK'nın 316'ncı maddesi uyarınca araştırmada evlat edinilen ile edinenin kişiliği ve sağlığı; karşılıklı ilişkileri; ekonomik durumları; evlat edinenin eğitime yeteneği; evlat edinmeye yönelten sebepler; aile ilişkileri ile bakım ilişkileri incelenmektedir.

⁴⁰ Y2.HD, T.03.11.2001, E.14296, K.15558 sayılı kararı "...Düzgün soybağlı altsoyu olmayan kişi önceki evlatlığı yanında başka evlatlıkta edinebilir." İnal, s. 1397.

⁴¹ İnal, s. 1364, Özüğür, s. 437, Saleh, s. 66, Gençcan, s. 1280-1281, Kaya, s. 53-54, Dural, Öğüz, Gümüş, s. 318.

⁴² Özdamar, Sucu, s. 184, Aydos, s. 8.

⁴³ Saleh, s. 42, Şıpka, s. 316, Özdamar, Sucu, s. 184, Dural, Öğüz, Gümüş, s. 320.

Uygulamada sık görülen diğer bir yanlış bir başkasının çocuğunun evlat edinilmesi amacıyla, mahkeme kararı olmaksızın doğrudan nüfus kayıtlarına evlilik birliği içinde doğmuş çocuk olarak kayıt edilmesi halidir. Bu hal çocuğun soybağına yasal olmayan yollardan müdahale edilmesi anlamına gelmekte olup Türk Ceza Kanunu'nun 231'inci maddesine göre suç teşkil etmektedir. Bir çocuğun soybağını değiştiren veya gizleyen kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Yine özen yükümlülüğüne aykırı davranarak, sağlık kurumundaki bir çocuğun başka bir çocukla karışmasına neden olan kişinin, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Bakanlık personeline böyle bir vakia ile karşı karşıya kalındığında, öncelikle aile soybağının düzeltilmesine yönelik hukuksal sürecin başlatılması konusunda yönlendirilmektedir. Şayet hukuksal sürecin başlatılmadığı tespit edilirse Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulmaktadır.

Evlat edinme davası kural olarak hasımsız davadır. Evlat edinmek isteyen kişi tek başına bu davayı açabileceği gibi evlat edinilen, evlat edinen ile beraber bu davayı açabilir. Ancak uygulamada, evlat edinme davasında hasım gösterilmesi yaygın olan durumdur. Hasım olarak evlat edinilen küçük fiil ehliyetine sahipse kendisi, velisi veya vasisi davacı ya da davalı olarak gösterilmektedir⁴⁴. Özellikle birazdan ele alacağımız TMK'nın 312'nci maddesinin uygulanmasına ilişkin Yargıtay'ın 2 ve 18'inci Dairelerinin yorumlarından kaynaklanan hususlar nedeniyle ana ve babası belli olmayan veya nerede olduğu belli olmayan ve bu nedenle ihmal edilen küçük hakkındaki devletin gözetiminde yapılan her evlat edinme işlemi hasımlı dava haline gelmektedir. Çünkü TMK'nın 312'nci maddesinde yer alan

*“Küçük gelecekte evlât edinilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilir ve ana ve babadan birinin rızası eksik olursa, evlât edinenin veya evlât edinmede aracılık yapan kurumun istemi üzerine **ve kural olarak küçüğün yerleştirilmesinden önce, onun oturduğu yer mahkemesi bu rızanın aranıp aranmamasına karar verir.***

Diğer hâllerde, bu konudaki karar evlât edinme işlemleri sırasında verilir.

*Ana ve babadan birinin küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmemesi sebebiyle rızasının aranmaması hâlinde, bu konudaki karar kendisine yazılı olarak bildirilir.”*TMK'nın 312'nci maddesinin 2'nci fıkrası Yargıtay Dairelerince **mutlak, istisnası olmayan bir kural olarak** uygulanmakta ve yorumlanmaktadır. Bu durumda, ana ve babası tarafından özen yükümlülüğüne aykırı davranılıp ihmal edilen, bu nedenle devlet koruması altına alınan ve ardından evlat edinme hizmetinden yararlandırılması uygun görülen çocuğun evlat edinilmesi için açılacak izin veya evlat edinme davaları (TMK, m.305, 306, 307) evlat edinmede ana-babanın rızasının aranmaması için açılacak

⁴⁴ Aydos, s. 11.

davalar ile (TMK,m.312) birleştirilmekte ve birleştirilen bu davalar hasımlı dava halini almaktadır. Uygulamada bu tür davalarda özen yükümlülüğüne ve velayet hakkına aykırı olarak üç hatta beş yıl süreyle çocuğuna bakmayan, arayıp sormayan, mahkeme celbi üzerine yargılamaya gelip çocuğuna bakmak istemediğini, devlet korumasında kalmasına rıza gösterdiğini ancak evlat edinilmesine rızasının olmadığını beyan eden ebeveynlere rastlanmakta olup mahkemelerin de bu ebeveynlerin beyanlarını dikkate alıp rıza yokluğunu gerekçe göstererek evlat edinmeye izin vermediği görülmektedir.

4. YETKİLİ KURUM ARACILIĞIYLA EVLAT EDİNMEDE ANA-BABANIN RIZASI SORUNU

Yukarıda izah olunduğu üzere velayet altında olup evlat edinilecek olan küçük ile ilgili olarak TMK'nın 311 ve 312'nci maddelerindeki saklı haller haricinde TMK'nın 309'uncu maddesi gereğince küçüğün biyolojik ana-babasının da rızası alınmalıdır.

TMK'nın "rızanın aranmaması" başlıklı 311'inci maddesine göre:

Aşağıdaki hâllerde ana ve babadan birinin rızası aranmaz:

1. Kim olduğu veya uzun süreden beri nerede oturduğu bilinmiyorsa veya ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunuyorsa,

2. Küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmiyorsa.

Yine TMK'nın 312'nci maddesine göre:

Küçük, gelecekte evlât edinilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilir ve ana ve babadan birinin rızası eksik olursa, evlât edinenin veya evlât edinmede aracılık yapan kurumun istemi üzerine ve kural olarak küçüğün yerleştirilmesinden önce, onun oturduğu yer mahkemesi bu rızanın aranıp aranmamasına karar verir.

Diğer hâllerde, bu konudaki karar evlât edinme işlemleri sırasında verilir.

Ana ve babadan birinin küçüğe karşı özen yükümlülüğünü yeterince yerine getirmemesi sebebiyle rızasının aranmaması hâlinde, bu konudaki karar kendisine yazılı olarak bildirilir.

TMK'nın 312'nci maddesinin uygulanmasına ilişkin Yargıtay'ın 2 ve 18'inci Dairelerinin⁴⁵ yorumlarından kaynaklanan hususlar nedeniyle ana ve babası belli olmayan veya nerede olduğu belli olmayan ve bu nedenle ihmal edilen küçük hakkındaki devletin gözetiminde yapılan her evlat edinme işlemi hasımlı

⁴⁵ Y2.HD, T.03.10.2011, E.2011/10286, K.2011/14804; Y2.HD, T.13.01.2014, E.2013/25510, K.2014/52; Y18.HD, T.12.01.2015, E.2014/20480, K. 2015/31; Y18.HD, T.07.01.2014, E.2013/14572, K. 2014/18; Y18.HD, T.16.01.2014, E.2013/19647, K. 2014/433; Y18.HD, T.24.02.2016, E.2015/22726, K.2016/3180; Y18.HD, T.12.01.2016, E.2015/5980, K. 2016/240; Y2.HD, T.16.11.2017, E.2016/23522, K. 2017/12858.

dava haline gelmiştir. Ayrıca, bu hususa ilişkin verilen içtihatlar nedeniyle söz konusu maddenin yorumu bir muammaya dönüşmüştür. Yargıtay’a göre, evlat edinmede ana ve babanın rızasının aranmaması kararının küçüğün kuruma yerleştirilmesinden sonra evlat edinme kararından bağımsız olarak talep edilebilmesi mümkün değildir. Diğer bir ifadeyle Yargıtay, TMK 312’nci maddesinin 1’inci fıkrasını mutlak, istisnası olmayan bir kural olarak uygulamaktadır. Oysa madde metninin lafzı istisnai durumlarda bu davaların ayrı açılmasına imkân vermektedir. Rızanın aranmaması kararının çocuğun evlat edindirilmek üzere bir aile yanına yerleştirilmesinden önce alınması ve hatta kesinleştirilmesi bazı hallerde zorunludur. Aksi durumda kendisine verilen çocuğu evlat edinebileceğini düşünen aile ilerde açtığı evlat edinmede ana-babanın rızasının aranmaması davasında hüsrana uğrayabilecek, çocuk kendisinden alınıp biyolojik ailesine veya devlet korumasına geri gönderilebilecektir. Bu durum da potansiyel evlat edinme ailesiyle güçlü bağlar kuran çocuğun örselenmesine ve menfaatlerinin ihlal edilmesine yol açacaktır. Bu nedenle, maddenin yorumuna ilişkin olarak ortaya çıkan çelişkili durumlar aşağıda madde metninde yer alan her bir husus tek tek ele alınıp açıklanacaktır.

4.1. Küçüğün Evlat Edindirilmek Amacıyla Bir Kuruma Yerleştirilmesi

TMK’nın 312’nci maddesinin lafzına bakıldığında, küçüklerin evlat edinilmesine yönelik bir kurumun olduğu ve küçüklerin evlat edindirilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilmesinin hukuken mümkün olduğu karine olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha doğrusu kanun koyucu bir küçüğün evlat edindirilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilmesinin hukuki karşılığının mevcut olduğunu düşünmektedir. O halde öncelikli sorulması gereken soru çocuklar evlat edindirilmek amacıyla hangi kuruma yerleştirilir. Bu soruya, çocuklar evlat edindirilmek amacıyla Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı çocuk evleri veya çocuk yuvalarına yerleştirilir yanıtını vermek mümkün gözükabilir. Ancak gerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kurulmasına ilişkin düzenlemeler gerekse bu Bakanlıktan önce evlat edinme ve koruyucu aile hizmetlerini yürüten mülga Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile mülga Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü’nün teşkilatına görev ve yetkilerine ilişkin mevzuata bakıldığında⁴⁶, bu kurumların görevlerinin sadece evlat edinmeye aracılık etmek üzere kurulmadığı açıkça görülür. Söz konusu kurumlara çocuklar 2828 sayılı Kanun kapsamında korunma kararı

⁴⁶ 3/6/2011 tarihli ve 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, yeni adıyla, “Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve önceki adıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ve nihayetinde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu.

alınarak ya da 5395 sayılı Kanuna göre bakım veya barınma tedbiri kararı ile yerleştirilmektedir. Bu kararlar alınırken temel amaç korunmaya ihtiyacı olan ya da korunmaya muhtaç çocukların devlet tarafından bakılıp gözetilmesini sağlamaktır. Dolayısıyla hiçbir çocuk kuruma ilk yerleştirildiğinde veya devletin bakım ve gözetimi altına alındığında evlat edindirilmek amacıyla kuruma alınmamaktadır.

Bir başka anlatımla, çocuklar, bakılıp gözetilmek ve mümkün olan en kısa zamanda ailesine geri döndürülmek ya da aile ortamına en yakın ortama döndürülmek üzere bakım ve korunma altına alınmaktadır. Dahası, Kuruma yerleştirilen tüm çocuklar evlat edinme hizmet modelinden yararlandırılmazlar. Hangi çocuğun bu modele uygun olduğu ancak yapılan sosyal inceleme ile ortaya çıkmaktadır. Çocuğun yararlanacağı hizmet modelini belirlemek zaman almaktadır. Dolayısıyla pratikte önce çocuklar hakkında 2828 sayılı Kanuna göre korunma veya 5395 sayılı Kanuna göre bakım tedbiri kararı alınmakta, ardından evlat edinme modeline uygun olup olmadıkları araştırılmaktadır. Ayrıca hiçbir çocuk korunma veya bakım tedbiri kararı olmadan evlat edindirilememektedir. Çünkü devletin müdahalesi ancak bakım tedbiri kararı veya korunma kararı ile mümkün olmaktadır.

Maddenin lafzından ve Yargıtay'ın 2 ve 18'inci Hukuk Daireleri'nin yorumundan hareket edilecek olursa madde metni ancak ve ancak ailesi tarafından SİRF evlat edindirilmek üzere kurum bakımına yerleştirilen çocuklar için geçerli olabilir. Ancak mevcut durumda Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı olup KURUM olarak nitelendirilebilecek çocuk evleri veya çocuk yuvaları, bakım, koruma ve rehabilitasyon kurumu olarak teşkilatlanmış olup evlat edinme acentesi gibi faaliyet göstermemektedir. Dolayısıyla kanun koyucunun düşündüğünün aksine pratikte çocukların evlat edindirilmek amacıyla yerleştirilebileceği bir kurum bulunmamaktadır. Çünkü amaca doğrudan hizmet eden böyle bir kurum henüz kurulmamıştır. Mevzuat çocukların bakılması, korunması ve rehabilitasyonu amacıyla kurumlar kurulmasını ve bu kurumlarda kalan çocukların evlat edindirme hizmetlerinden yararlandırılmasını öngörmektedir. Yoksa ülkemizde çocukların evlat edindirilmesine yönelik yurt dışındaki gibi evlat edinme acentalarına (*agency*) benzer kurumlar henüz oluşturulmamıştır. Yukarıda izah olunan (bkz.6nolu dipnot) mevzuat ile devlete bırakılan evlat edinme hizmetlerini koordine etme görevi, devletin aynı zamanda sadece evlat edinme amacıyla faaliyet gösteren kurumlar kurduğu anlamına gelmez. Mevcut durumda devlet kendisine korunmak ve bakılmak üzere bırakılan çocuklar içerisinde evlat edinme hizmetine uygun olanları evlat edindirmekte diğer çocuklara çocuk evlerinde veya sitelerinde bakmaya devam etmektedir. Dolayısıyla biyolojik aileleri tarafından çeşitli nedenlerle istenmedikleri için SİRF evlat edindirilmek üzere devlet korumasına bırakılanlar dışında çocukların gelecekte evlat edindirilmek üzere bir kuruma yerleştirilmesinin uygulamada karşılığı yoktur.

İkinci hususa gelince çocuklar gelecekte evlat edindirilmek amacıyla bir kuruma hangi hukuk prosedürü izlenerek yerleştirilecektir? Küçüğün evlat edindirilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilmesinin hukuki karşılığı nedir? TMK'nın 347'inci maddesine göre, "Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunur veya çocuk manen terk edilmiş hâlde kalırsa hâkim, çocuğu ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebilir." Bu madde hükmü çocuğun bir kuruma yerleştirilmesine hukuken olanak sağlasa da yerleştirmenin evlat edindirme amaçlı olabileceği hiçbir şekilde madde metninden anlaşılmamaktadır. Böyle bir niyet olsa idi madde, TMK'da Velayet başlığına ilişkin 335-351'inci maddeleri arasında düzenlenmez, evlat edinmeye ilişkin 305-320'inci maddeleri arasında düzenlenirdi. Nitekim bu maddenin gayesi, çocuğun dış tehlikelere karşı korunması amacıyla bir aile veya kuruma yerleştirilmesi olup Türk Medeni Kanunu içindeki sistematiğe de 346 ve 347'inci maddeleri arasında korunma önlemiyle çocuğun kuruma yerleştirilmesi başlığı altında düzenlenmiştir.

Peki, çocukların kurum bakımı altına alınmasını sağlayan ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun 22 ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesine göre verilen bakım tedbiri kararı çocukların gelecekte evlat edinmek amacıyla bir kuruma yerleştirilmesine hizmet eder mi? Ya da korunma kararı veya bakım tedbiri çocuğun evlat edindirilmek amacıyla kuruma yerleştirildiğine dair bir emir veya irade içerir mi? Gerek 2828 sayılı Kanunun 22 gerekse 5395 sayılı Kanunun 5'inci maddesi yine çocukların korunması amacıyla hizmet etmekte olup çocuğun gelecekte evlat edindirilmek amacıyla bu kuruma yerleştirildiğine dair herhangi bir ön kabul, şart veya irade ihdas etmez/edemez. Özetleyecek olursak çocuğun koruma amaçlı bir kuruma yerleştirilmesinin hukuki bir karşılığı ve buna yönelik bir prosedür bulunsa da çocuğun doğrudan verilecek bir mahkeme kararı ile gelecekte evlat edindirmek amacıyla bir kuruma yerleştirilmesine olanak sağlayan hukuki müessese bulunmamaktadır. TMK'nın 346 ve 347'inci maddelerinin bu amaçla kullanılmasını engelleyen herhangi bir hukuki engel yoksa da çocukların devlet koruması altına alınmasında ve kuruma koruma amacıyla yerleştirilmesinde TMK 346 ve 347'inci maddeleri yerine 2828 sayılı Kanunun 22, 5395 sayılı Kanunun 5'inci maddesinde belirtilen usul ve esaslar uygulanmaktadır.

Üçüncü husus yerleştirme kavramından ne anlaşılması gerektiğine ilişkindir. Yerleştirme kavramından kastedilen, aile yanına yerleştirme mi yoksa çocuğun kuruma yerleştirilmesi midir? Yargıtay'a göre yerleştirme sözcüğüyle ifade edilen "aile yanına" yerleştirme olmayıp "kuruma" yerleştirmedir⁴⁷. Oysa madde lafzından hareketle yapılan bu yorum yerine yukarıda yaptığımız izahata bakıldığında kanun koyucunun aile yanına yerleştirmeyi kastetme ihtimalinin

⁴⁷ Y2.HD., T. 13.01.2014, E.2013/25510, K.2014/52.

daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Aksi bir durum, yukarıda belirttiğimiz, korunma veya bakım tedbiri kararlarının çocuğun evlat edindirmek amacıyla bir kuruma yerleştirilmesine hizmet eden veya bu amaca matuf bir karar olduğu yorumunda bulunmamıza neden olur ki yukarıda özetlediğimiz mevzuat buna imkân vermemektedir.

4.2. Küçüğün evlat edindirilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilmesine ilişkin dava hasımlı mı hasımsız mı görülür?

Yargıtay 2'nci Hukuk Dairesi'ne göre, yetkili kurum aracılığı ile evlat edinme yoluna gidilmesi halinde, küçük kuruma yerleştirilmeden önce ana-babadan birinin rızası eksik olursa, evlat edinmede ana ve babanın rızasının aranmaması kararının küçüğün kuruma yerleştirilmesinden sonra evlat edinme kararından bağımsız olarak talep edilebilmesi mümkün değildir. Bu durumda çocuk kuruma yerleştirilirken ana ve babanın rızası eksik ise rızanın aranmaması talebi yerleştirme kararı verilmeden önce alınmalıdır. Bir başka deyişle Yargıtay'a göre kuruma yerleştirmeyi sağlayan korunma kararı veya bakım tedbiri kararı sırasında Kurum bu çocuğun gelecekte evlat edinilebileceğini göz önünde bulundurarak, korunma kararı veya bakım tedbiri kararı ile birlikte rızanın aranmaması yönünde karar verilmesini istemelidir. Oysa 2828 sayılı Kanunun 22'nci maddesinin ve 5395 sayılı Kanunun 5 ve 13'üncü maddeleri gereğince kural olarak bu kararlar duruşma yapılmaksızın dosya üzerinde alınabilir. Ancak ana-babanın rızasının aranmaması davası ana-babanın kim olduğu biliniyorsa çekişmeli yargı işine dönüşmektedir. Bu nedenle rızanın aranmamasına yönelik dava ile korunma kararı veya bakım tedbiri kararları aynı dosyada her şartta birlikte yürütülecek dava türleri değildir.

Şayet rızanın aranmaması evlat edinme davası ile birlikte açılırsa, o zaman da kurum aracılığıyla evlat edinmek isteyen aile ile çocuğun biyolojik ana ve babası karşı karşıya gelecek demektir. Bu durum da yetkili kurum aracılığı ile yapılacak evlat edinme hizmetlerini sekteye uğratacaktır. Çünkü evlat edinecek aileler genel olarak biyolojik aile ile tanışmak ve karşı karşıya gelmek istememekte kimliklerinin gizli kalmasını tercih etmektedir.

Tüm saydığımız usuli eksiklikler ve süreçteki olumsuzluklara rağmen Yargıtay'ın yerleşik kararlarında korunma kararı davası ile evlat edinmede ana-babanın rızasının aranmaması davası birlikte açılması, küçüklerin yasal temsilcisi olan biyolojik ana-babaya husumet yönelttilerek dava görülmesi gerektiği noktasındadır⁴⁸.

⁴⁸ Y2.HD., T.16.11.2017, E.2016/23522, K.2017/12858 sayılı kararı "...Dava, koruma kararı ve evlat edinmede ana-baba rızasının aranmamasına ilişkin olup, mahkemece talebin kabulüne karar verilmiştir. Korunmaya muhtaç çocuklar hakkında, Kanunda öngörülen tedbirlerin alınması ve evlat edinme işlemi, küçüğün haklarına etkili olduğu gibi, yasal temsilcilerinin haklarına da etkilidir. Bu bakımdan davanın küçüklerin yasal temsilcisine

Küçüğün evlat edindirilmek amacıyla bir kuruma yerleştirilmesine ilişkin dava ile ana-babanın rızasının aranmaması davası görev noktasında aynı mahkemede görülebilir mi?

Küçüğün evlat edinme amacıyla bir kuruma yerleştirilmesi sırasında ana-babadan birinin rızası eksik ise Yargıtay'a göre, bu hususta ana-babanın rızasının aranmaması yönünde bir karar alınmalı bu karar yerleştirme kararı ile birlikte alınmalıdır. Yukarıda izah ettiğimiz üzere yerleştirme kararının hukuki niteliğinden kasıt eğer korunma veya bakım tedbiri kararı ise, bu iki karar görev noktasında aynı mahkemelerden alınamaz. Çünkü korunma kararına ilişkin olarak 2828 sayılı Kanunun 22'nci maddesi 6.2.2014 tarih ve 6518 sayılı Kanunun 17'inci maddesiyle değiştirilerek, korunma kararı alınmasında yetkili ve görevli mahkemenin 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yetkili ve görevli olarak belirlenen Çocuk Mahkemesi olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla korunma kararları artık Çocuk Mahkemesinden alınacak olup Aile Mahkemesi görevli bulunmamaktadır. Yine 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 5 ve 7'inci maddeleri gereğince bakım tedbiri kararı almaya yetkili ve görevli mahkeme Çocuk Mahkemesidir. Çocuk Koruma Kanunun 7'inci maddesinin 7'inci bendi, Çocuk Mahkemesi hâkimini bakım tedbiri kararı verme yanında, velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkili kılmışsa da evlat edinmeye ilişkin işlemler konusunda karar vermeye yetkili kılmamıştır. O halde Yargıtay'ın öngörüsünün aksine eğer yerleştirme kararının hukuki karşılığı bakım tedbiri veya korunma kararı ise ve bu davalarda çocuk mahkemesinde görülecek ise, evlat edinmede ana-babanın rızasının aranmaması davası da Aile Mahkemesinin görev alanına giriyorsa, bu davaların görev noktasında aynı anda aynı mahkemede açılması mümkün değildir.

Yok eğer çocuğun evlat edindirmek amacıyla bir kuruma yerleştirilmesinin hukuki karşılığının TMK'nın 346 ve 347'inci maddeleri olduğu iddia ediliyorsa bu durumda iki davanın görev noktasında aynı mahkemede açılması mümkün olmakla birlikte yukarıda izah ettiğimiz üzere, çocukların devlet koruması altına alınmasında veya kuruma yerleştirilmesinde TMK'nın 346 ve 347'inci maddeleri yerine 2828 sayılı Kanunun 22, 5395 sayılı Kanunun 5'inci

husumet yöneltilerek görülmesi, gösterilmesi halinde onların da delillerinin toplanması gerekir. Mahkemece küçüğün yasal temsilcisine hukuki dinlenilme hakkı (HMK m.27) çerçevesinde delillerinin sorulması ve gösterdiği takdirde usulünce toplanılıp, gerektiğinde uzman bilirkişilerden görüş alınarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken duruşma açılmadan ve ilgililere tebliğ yapılmadan evrak üzerinde, yasal temsilcisinin savunma hakkının kısıtlanması sonucunu doğuracak şekilde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir."

maddesinde belirtilen usul ve esaslar uygulandığından, uygulamada yine bu davaların görev noktasında aynı mahkemede açılması mümkün değildir.

Küçüğün evlat edindirilmesine yönelik açılacak dava ile ana-babanın rızasının aranmaması davasının birlikte açılması çocuğun menfaatlerine uygun düşer mi?

Ana-babanın rızasının aranmaması davası ile evlat edinme davasının birlikte açılması gerektiği kabul edilirse, bu durum ana-babanın rızasının aranmaması davasının açılmasının en az bir yıl süreyle ertelenmesi anlamına gelir. Çünkü TMK'nın 305'inci maddesine göre, *“Bir küçüğün evlât edinilmesi, evlât edinen tarafından bir yıl süreyle bakılmış ve eğitilmiş olması koşuluna bağlıdır.”*

Bu davaların açılmasının en az bir yıl ertelenmesi ne çocuğun ne de evlat edinecek kişilerin menfaatine hizmet etmektedir. Ülkemizde imzalanıp iç hukuk kuralı haline dönüşen ÇHDS'nin 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasına göre, kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

Dolayısıyla evlat edinmede rızanın aranmaması davasını bir an önce açıp davayı sonuçlandırmak imkânı var iken bu davaları en az bir yıl öteleyerek çocuğun menfaatinin korunması ve gözetilmesi sağlanamayacaktır. Çünkü çocuk ile evlat edinecek aile arasında bir yıllık geçici bakım süresinde bir bağ oluşur ve daha sonra rızanın aranmamasına ilişkin davanın reddi halinde çocuğun aileden alınması çocuğun örselenmesine ve travmaya uğramasına yol açacaktır. Nitekim Yargıtay 18'inci Hukuk Dairesi'nce verilen 12.01.2015 tarih ve E. 2014/20480, K.2015/31 sayılı karara konu olayda çocuk açısından bu çelişkili sonuç açıkça yaşanmıştır⁴⁹.

Oysa rızanın aranıp aranmayacağına yönelik dava evlat edinmeye ilişkin davadan önce açılırsa, henüz ana-baba kavramlarını algılamayacak kadar küçük

⁴⁹ Y18.HD, T.12.01.2015, E.2014/20480, K.2015/31 sayılı kararı“...Dosyadaki bilgi ve belgelerden; Nahideyle Hasan'ın evlilik dışı beraberliklerinden 27.06.2008 tarihinde Umud isimli çocuğun dünyaya geldiği, Hasan'ın çocuğu 07.07.2008 tarihinde tanıdığı, ana babanın çocukla yeterince ilgilenmedikleri için Umud'un 18.03.2009 tarihinde yuvaya yerleştirildiği, 17.06.2009 tarihinde ise hakkında koruma kararı alındığı, davacıların 11.05.2010 tarihinde Afyonkarahisar Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünden Umud'u evlat edinmek amacıyla aldıkları, dava tarihi itibarıyla iki yıldan fazla süre çocuğa baktıkları, onu evlat edinmek için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlüğü davalı gösterilerek dava açtıkları, çocuğun ana ve babasına davanın yöneltilmediği, mahkemece davanın kabulüne karar verildiği anlaşılmaktadır. Ne var ki dava sonucunda verilecek hüküm, çocuğun haklarına etkili olacağı gibi, doğuracağı sonuçlar bakımından onun ana ve babasının haklarına da **etkili olacaktır**. Bu bakımdan davada küçük Umud'un ana ve babasına husumetin yöneltilmesi, göstermeleri halinde onların delillerinin de toplanması ve tüm delillerin birlikte değerlendirilerek hasil olacak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ve hasımla hüküm kurulması doğru görülmemiştir.”

olan çocuk, rızanın aranmaması davasında ret kararı çıksa bile bu travmayı atlatabilecek ve bu uygulama çocuğun menfaatlerinin korunmasına daha uygun düşecektir. Bu nedenle çocuğun biyolojik ana ve babasının rızasının aranıp aranmayacağına yönelik dava çocuk evlat edinilmek üzere aile yanına yerleştirilmesinden önce açılabilmesi ve sonuçlandırılmalıdır.

SONUÇ

Yoksulluk, yoksunluk başta olmak üzere aile içi şiddet, erken yaşta/zorla evlilik, eğitim düzeyinin düşüklüğü, sosyal dışlanma gibi nedenlerden dolayı muhtaç çocuk sayısı ve trajik aile vakıaları artmaktadır. Çocuklar muhtaç ve risk grubu içinde yer almaktadır. Çocukların yüksek yararını korumak için ülke düzeyinde ve küresel ölçekte çok aktörlü ve çok sektörlü çabalar içinde yer alınması gerekmektedir. Korunmaya muhtaç çocukların diğer çocuklar gibi bakımı, eğitimi, yetiştirilmesi ailelerin ve devletin birincil sorumluluğundadır. Bu çerçevede aile ve devlet arasındaki sorumluluğun dağılımında öncelik sonralık sıralaması yapılmamalıdır.

Devlet koruma tedbirlerini uygularken ulusal ve uluslararası düzenlemelerinde yüklediği sorumlulukla çocuğu yine aile ortamında korumakla yükümlüdür. Bu bakımdan, tüm koruma ve önleme tedbirlerine rağmen çocuğun biyolojik ailesine dönme ihtimali bulunmuyorsa çocuk kalıcı hizmet modeli olan evlat edinme hizmetinden yararlandırılmalıdır.

Çocuğun yüksek yararını gözetebilmek adına geliştirilen, koruyucu ve önleyici bir hizmet modeli olan, evlat edinme işlemlerinin hayata geçirilmesinde kanundaki düzenlemeler ile Yargıtay uygulamaları zaman zaman birbiriyle çelişmektedir. Bu çelişki özellikle kamu hizmeti olarak yürütülen evlat edinmede aracılık hizmetleri sırasında yaşanan ana-babanın rızasının aranmaması sorunu ile bu sorunun evlat edinme sürecine yansımada kendini göstermektedir.

TMK'nın 312'nci maddesi uyarınca küçük, evlat edinilmek üzere kuruma yerleştirildiğinde bu aşamada ana-babadan birinin veya her ikisinin rızası eksik olursa, aracı kurum olan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı İl Müdürlüğü veya evlat edinmek isteyen kişinin talebi üzerine ve *kural olarak küçüğün yerleştirilmesinden önce*, küçüğün oturduğu yer mahkemesinin ana-babanın rızasının aranıp aranmayacağına yönelik karar vermesi gerekmektedir. Diğer durumlarda ise ana-babanın rızası meselesi evlat edinme işlemleri sırasında dikkate alınmaktadır.

Kanun maddesi ana-babanın rızasının aranmamasına yönelik kararın alınmasının gerekli olduğu dönemi küçüğün yerleştirilmesinden önceki dönem olarak belirlemiştir. TMK 312'nci maddesindeki küçüğün yerleştirilmesinden kast edilen yerin kurum mu aile yanımı olduğu konusunda belirsizlik söz konusudur. Yargıtay yerleştirmeyi kuruma yerleştirme olarak yorumlamaktadır. Bu nedenle ana-babanın rızasının aranıp aranmaması

kararının küçüğün kuruma yerleştirilmesinden sonra, evlat edinme kararından bağımsız olarak talep edilemeyeceğine yönelik hüküm kurmaktadır. Ancak ilgili mevzuatlara bakıldığında ve pratikte çocukların evlat edindirilmek amacıyla yerleştirilebileceği bir kurum bulunmadığından, kanun koyucunun aile yanına yerleştirmeyi kast etme ihtimalinin daha yüksek olduğu açıktır.

Sorunun çözümünü yine yargıda bulmak mümkündür. Nitekim, Yargıtay 18'inci Hukuk Dairesi'nin T.24.02.2016, E.2015/22726, K.2016/3180 sayılı kararındaki karşı oy yazısında belirtilen hususlar sorunun çözümüne katkı sunacak niteliktedir. Bu karşı oy yazısına göre; *"...Türk Medeni Kanunu'nun 312'nci maddesinin (1.) fıkrasının son cümlesinde yer alan **"küçüğün yerleştirilmesinden önce" ifadesiyle kast edilen, koruma tedbiri nedeniyle yurda alınmış olma değil, gelecekte evlat edinilmek amacıyla yerleştirmedir.** Küçük, davacı kurum tarafından gelecekte evlat edinme amacıyla "Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük" (R.G. 15.03.2009 gün ve 27170 sayı) hükümleri çerçevesinde "evlat edinme amaçlı" bir yerleştirme işlemine tabi tutulmadığı [sürece], küçüklerin evlat edinilmesinde aracılık faaliyetlerini yürütmekle görevli olan davacı kurum, evlat edinmede rızanın aranmaması kararı isteyebilir."*

Kanun maddesindeki düzenleme bu bağlamda değiştirilirse korunmaya muhtaç olup evlat edindirilmek üzere sırada bekleyen çocukların evlat edinme sürecini uzatan yargısal uygulamaların önüne geçilebilecek, daha fazla aile veya birey daha kısa sürede evlat edinme hizmetinden yararlanabilecek, aynı zamanda korunmaya muhtaç çocukların evlat edinilmek üzere aile yanında veya kurumda geçirmesi gereken süre azalacaktır.

Korunma kararı sonucunda kuruma yerleştirilen çocuk için öncelikle onun yüksek yararını gözetebilmek adına hangi hizmet modelinin uygulanacağına karar verilmelidir. Uygulanacak hizmet modeli evlat edinmeye, evlat edinmeye yönelik iş ve işlemler yürütülmeden önce ana-babadan birinin rızası eksikse bu rıza sorunu giderilmelidir. Ana- babanın rızasının aranmayacağına yönelik dava neticelendirilip kesinleştirildikten sonra evlat edinmeye yönelik dava süreci işletilmelidir. Çocuğun yüksek yararına daha uygun düşen bu yaklaşımla, çocuk ile evlat edinecek aile arasında bir yıllık geçici bakım süresinde oluşan duygusal bağın, daha sonra rızanın aranmamasına ilişkin davanın reddi ve çocuğun aileden alınması nedeniyle zedelenmesinin ve çocuğun travmaya uğramasının önüne geçilecektir. Aksi uygulamalar çocuğun örselenmesine ve travma yaşamasına neden olmaktadır.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı&Unicef, Koruyucu Aile Eğitim Modülleri, Modül 1.

Ali İhsan Özüğür, **Kişi Hukuku-Velayet-Vesayet-Soybağı-Evlat Edinme Hukuku Diğer Eşin Rıza ve Onamına Bağlı İşlemler**, Seçkin Hukuk, Ankara, 2016.

August Egger, **Medeni Hukuk Şerhi, Aile Hukuku**, çev. Tahir Çağa, İstanbul, 1949.

Bülent Köprülü, Selim Kaneti, **Aile Hukuku**, İstanbul, 1989.

Cem Baygın, **Evlat Edinmenin Koşulları**, AÜEHFD, 7.Cilt, S.3-4, Cumhuriyetin 80. Kurtuluş Yılına Armağan, Erzincan 2003.

Cengiz Kaya, **Türk Hukukunda Evlat Edinme**, Beta, 2009.

Cengiz Özbesler, **Koruyucu Aile Hizmetlerinde Değerlendirme Süreci, Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi**, Yıl: 11 Cilt: 4 Sayı: 16 Ocak-Şubat-Mart 2009.

Demet Özdamar, C. Gamze Sucu, **Türk Medeni Kanunu'nun 313. Maddesinde, 15.07.2005 Tarihinde Yapılan Değişiklik ve Uluslararası Sözleşmeler Karşısında, Evlat Edinme Konusunun Farklı Bir Bakış Açısı ile Ele Alınması**, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.I, S.2, Kayseri, 2006.

Hüseyin Hatemi, **Aile Hukuku**, Onikilevha, 6.Bası, İstanbul, 2018.

Kasım Karataş, **Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme**, Toplum ve Sosyal Hizmet, Cilt 18, Sayı 2, Ekim 2007.

Kemal Oğuzman, Mustafa Dural, **Aile Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998.

Mahmut Kizir, **Türk Hukukunda Evlat Edinme**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2004.

Muhsen Abdulkader Saleh, **Türk Hukukunda Küçüklerin Evlat Edinilmesi**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2013.

Murtaza Köse, **Mukayeseli Hukukta Evlat Edinme Problemi**, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.15, Erzurum, 2001.

Mustafa Dural, Tufan Öğüz, Mustafa Alper Gümüş, **Türk Hukuku Cilt III Aile Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2017.

Necmettin Feyzioğlu, **Aile Hukuku**, İstanbul, 1986.

Nihat İnal, **Aile Mahkemeleri Davaları**, Bilge Yayınevi, Ankara, 2016.

Oğuz Sadık Aydos, **Yeni Medenî Kanuna Göre Evlât Edinme**, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/4_7.pdf.

Ömer Uğur Gençcan, **Aile Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.

Recep Doğan, **Wishful Thinking Or Solution? The Concept Of Open Adoption And Its Future**, Ankara LawReview, Vol. 8 No. 2, Winter 2011.

Rona Serozan, **Çocuk Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2017.

Selahattin Sulhi Tekinay, **Türk Aile Hukuku**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1990.

Sosyal Ekonomik Destek Hizmeti (SED) <https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/sosyal-veekonomik-destek-hizmeti>.

Süleyman Yalman, **Evlât Edinme ve Evlatlığın Miras Hakkı**, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/261882>.

Süleyman Yalman, **Evlât Edinmede Rıza**, <http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/85.pdf>.

Şükran Şıpka, **4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun "Evlât Edinmeye" İlişkin Hükümlerinin İncelenmesi**, İÜHFM C. LVIL S. 1-2, İstanbul, 1999.

Turgut Akıntürk, Derya Ateş, **Medeni Hukuk**, Beta, 2018.

Zeynep Derya Tarman, Işık Önay, **Milletlerarası Evlât Edinme Hukukunda Kamu Düzeni Engeli**, AÜHFD, C.60, S.2, 2011, s.331-365.